

ver niet verder stil, maar wijs er nog op, dat het Romeinsche recht ook in de Gereformeerde dogmatiek de plaats inneemt, die het in de na-Constantijnsche periode is gaan bekleeden. Wanneer rechtsvoorschriften of rechtsinstellingen worden gebezigd, die theologische uiteenzettingen moeten verhelderen, of waaronder theologische voorstellingen worden gesubsu-meerd, wordt naar het Romeinsche recht gegrepen. Niet alleen in de zestiende en zeventiende eeuw, maar ook in de twintigste leest men in theologische literatuur, ook in populaire, over stipulatio en acceptilatio, vindt men er fideiussio tegen-over expromissio gesteld, en dat niet alleen in godgeleerde geschriften van een jurist als Hugo de Groot, maar evenzeer, soms met aanhalingen uit het corpus iuris, bij voorbeeld bij een à Marck en een Turretini, en bij sommige moderne schrijvers, die met de rechtskennis der schrijvers uit de zeventiende eeuw ook hun voorstelling hebben overgenomen dat het Romeinsche recht het universeele, allen bindende recht is. Zijn ook niet de Engelsche volkenrechtleeraars, van de dagen van Gentilis tot heden, van oordeel dat het internationaal recht, wanneer tractaten en gewoonte zwijgen, moet worden aangevuld uit het Romeinsche recht, dat als universeel recht is te beschouwen ²⁹⁾? De mérites van die voorstelling kunnen hier ter zijde gelaten worden; ik noem ze alleen ter adstructie van de stelling dat het niet verwonderen kan, wanneer de vóór- en na-Constantijnsche christenen, ook de theologische schrijvers, het Romeinsche recht eenvoudig aanvaardden. Zij waren opgegroeid onder de heerschappij van dat recht; zij hadden hun leven daarnaar in te richten, omdat de gevolgen van hun dagelijksche handelingen afhingen van de bepalingen van dat recht over koop, huur, geldleening, stipulatie, eigendomsoverdracht, hypotheek, huwelijksgoederenrecht en erfrecht. Vanzelf gingen zij zoo — wij doen dat eigenlijk goeddeels ook — het privaatrecht, waaronder zij leefden, beschouwen als het recht zonder meer, waarover men niet verder behoefde te spreken. Zoo werd het Romeinsche recht aanvaard, — altijd voorbehoudens het taaie voortleven van het volksrecht in de oostelijke